

HISTORIA DE LA "REVISTA DE CATALUNYA"

(1924 - 1956)

Els mots "Revista" i "Catalunya", combinats en una relació de dependència i expressant alhora una voluntat d'interpretació total, tenen una tradició prestigiosa en la història del nostre periodisme. Sols, també han servit per a designar intents, sovint importants, per a dotar un òrgan d'expressió a la nostra cultura nacional. Cal només recordar "La Revista", de López-Picó i Joaquim Folguera, que entre 1915 i 1936 és un exponent fidel de l'activitat literària, o bé aquella "Catalunya" que apareixia en 1903, dirigida per un Josep Carner que encara no tenia vint anys i que durant dos anys aplegava els noms més vàlids de la joventut del moment, al costat de la majoria dels mestres aleshores vivents, donant una tan gran participació a la col.laboració mallorquina.

Com a "Revista de Catalunya", i àdhuc prescindint del precedent d'aquella que, amb el títol en castellà, llançava al públic en 1862 l'editor Salvador Manero, amb una intenció clarament renaixentista, podem esmentar, ja amb el títol en català, la que apareixia en 1896, dirigida per Josep M. Rabassa, i de la qual apareixien set números mensuals, amb un contingut ben interessant i una extensa llista de col.laboracions, era un precedent ben honorable de la que ara recordem. Més ho serà la que apareix en 1912 - tot i que aquesta és setmanal i només té setze pàgines -, per l'origen com per la intenció, puix que el director era Antoni Rovira i Virgili, acompanyat per la major part dels qui havien estat redactors d'"El Poble Català" en la seva època més brillant i que tenia l'aspiració ^{d'èsser} ~~maximista~~ "una arxius de la vida catalana i un port català d'importació de les idees i dels fets exteriors". La vida d'aquesta segona "Revista de Catalunya" no fou tampoc gaire dilatada: només van sortir-ne tretze números. I és curiós de comprovar com, pocs mesos després d'aquest intent fallit de donar una revista catalana d'idees, orientada cap a l'ésquerra - puix que de la primera Esquerra Catalana en provenien els ~~seus~~ animadors - aparegui una nova "Catalunya", continuadora de l'anterior - i d'una redactada en castellà i feta amb

el mateix esperit, publicada en 1907 i continuada més endavant amb el
tol lleugerament distint de "La Catalunya" - que s'arredossava, com dirà
Givanel, "sota la influència política i cultural de la Lliga Regionalis-
ta".

Es evident que aquests antecedents - i la seva experiència personal
com a periodista i com a polític - havien de pesar en l'esperit d'Anto-
ni Rovira i Virgili quan aquest llançava, pel juliol de 1924, la que hau-
ria d'esdevenir, per antonomàsia, en la història de la premsa i de la cul-
tura catalanes, la "Revista de Catalunya". Com a periodista, puix que la
brillant carrera de Rovira i Virgili, iniciada en modestos setmanaris fe-
derals, a Barcelona i a Tarragona, trasplantada a "El Poble Català" en
esdevenir aquest diari, en 1906, havia de continuar, guanyant-li presi-
gi, a les pàgines de "La Veu de Catalunya" i de "La Publicidad", per a
assolir la màxima autoritat a "La Publicitat" catalanitzada en 1922. Com
a polític, havien d'orientar la seva posició com a director de la R. de
C. les seves experiències a l'Esquerra, amb aquell desenllaç entre dramà-
tic i grotesc que fou el Pacte de Sant Gervasi (sobre el qual, tanmateix
caldria fer un estudi desapassionat algun dia); els anys de convivència
amb la Lliga Regionalista de Prat de la Riba i Cambó - és a dir, els
anys que, amb la Mancomunitat, s'iniciava una política fecunda de convi-
vència entre els diferents partits catalans - sota l'hegemonia, això sí,
de la Lliga - i que Prat aprofitava totes les competències per a l'obra
de govern que iniciava l'incipient i limitat govern de la plaça de Sant
Jaume; la formació, feia dos anys, del que havia d'ésser en uns inicis
un moviment patriòtic més que un partit, aquella Acció Catalana nascuda
de la Conferència Nacional Catalana, en la qual Rovira havia de tenir un
paper destacadíssim, de bon començament, i tornaria a tenir-l'hi en dife-
rents èpoques; la suspensió de tota activitat política i pràcticament de
tota expressió catalanista provocada per la Dictadura de Primo de Rivera
instaurada feia encara no un any, per últim, s'havia produït, junt amb
el que hom en digué "un dejuni forçat de política", un moviment d'unió
dels catalans, i durant els anys que duraria la Dictadura, aquesta unió
es manifestaria amb una intensificació de la tasca literària i cultural,
amb una substitució de l'acció de la Mancomunitat (dissolta ja en 1923
i substituïda per una altra, de nomenament governatiu, presidida per
Alfons Sala, la qual al seu torn desapareixeria en 1925) per un mecenat-
ge particular, del qual serien exponents destacats l'Ateneu Polytechni-
cum i la Fundació Bernat Metge, l'Orquestra Pau Casals i les diverses

institucions creades per Rafael Patxot i Jubert.

Es en aquest context, i com una altra de les manifestacions de defensa i afirmació d'una cultura amenaçada en la seva existència, que neix la "Revista de Catalunya". Era un quadern de 104 pàgines, de format 250 x 175 mm. (idèntic al de les dues publicacions anteriors del mateix títol que ja hem trobat) i amb unes cobertes de paper blau gruixut, la portada de les quals duia el sumari de cada número (les lletres del títol i el mot "sumari" eren dibuixades, segurament, per l'Apa), amb un anunci de pàgina sencera a la contraportada, un altre anunci a la darrera pàgina i, a la penúltima, les indicacions editorials i una llista de treballs en cartera. Segons aquesta ~~xxxx~~ pàgina, la redacció era al Passeig de Gràcia, 34, entresol, 1ª (és a dir, al mateix pis on la tenia "La Publicitat"), els preus de subscripció eren 25 ptes. per un any, 12'50 ptes. per un semestre, i el número solt era venut a 2'50 Ptes. La impremta era la d'Antoni López Llausàs, Diputació, 95, i aquest nom és també característic de l'època, puix que el fill del propietari de "L'Esquella de la Torratxa", "La Campana de Gràcia" i la "Libreria Española" de la Rambla del Mig, editor de Santiago Rusiñol, de Bartrina i de C. Gumà, serà el fundador de la "Llibreria Catalònia", l'editor de la "Història Nacional de Catalunya" de Rovira i Virgili, el creador de la "Biblioteca Catalònia" i de la "Biblioteca Univers", l'editor del "D'Ací i D'Allà", quan aquest deixarà de formar part del grup de publicacions de l'Editorial Catalana. Ha estat també l'editor de l'"Anuari dels Catalans" per a 1923, represa afortunada d'un "Anuari de Catalunya" que en 1917 havia publicat l'Editorial Minerva i que era dirigit per Antoni Rovira i Virgili. Un i altres anuals - el corresponent a 1924 i a 1925, en un sol volum, i el de 1926 - semblen un precedent o un suplement del que ha d'ésser la R. de C. i duen l'empremta de Rovira i Virgili i del seu equip d'intel·lectuals redactors i col·laboradors de la nova publicació. S'hi han publicat textos importants, com "La literatura catalana antiga", de Lluís Nicolau d'Olwer, la "Història del Catalanisme", sense signatura, però evidentment redactat per Rovira - ha estat editat, sota el seu nom, en un volumet de la "Popular Barcino", - , "Els grans catalans del vuitcents", també de Rovira, un "Esbós de la Història de Catalunya", signat per Ferran Soldevila, i on es troba una mena d'esquema del que serà, uns anys més tard, la seva important "Història" en tres volums, una biografia extensa i documentada de Valentí Almirall, per Melcior Font, i altres treballs significatius, d'erudició i d'histò-

ria, al costat dels quals bes col.laboracions purament literàries - una mostra realment significativa de la lírica catalana, en un dels seus moments més afortunats; un conte de Carles Soldevila, un estudi de Tomàs Garcés ("Ship-Boy") sobre la poesia catalana moderna i, sobretot, els famosos "Dotze retrats a la ploma", de Josep Pla, que iniciaven el que, trenta anys més tard, serien els "Homenots" del gran escriptor empordanès - no fan pas cap mal paper.

He insistit a presentar detalladament aquests "Anuaris", perquè la composició i la idea general de la "Revista de Catalunya" que inicia la seva publicació pel juliol de 1924 respon a un mateix concepte que el que inspirava les publicacions anuals dirigides per Rovira i Virgili. Aquest es troba aleshores en plena maturitat física i intel·lectual - té 42 anys - i la seva ambició política, frustrada pel cop d'estat de Primo de Rivera, i que mai no tindrà un exutori natural, fr per culpa de diverses contingències, algunes de ben dramàtiques, es derivarà cap a una activitat periodística i d'historiador que li donaran el seu veritable lloc en la història de la cultura catalana moderna. Remarquem, però, que si el seu nom figura a la primera pàgina de la nova publicació, sota del títol, darrera de l'esment "director", la seva intervenció en aquell primer número és d'una discreció, per no dir d'una modestia, exemplar. Només a la pàgina 79, com a encapçalament de les "Cròniques Catalanes" - una secció particularment afortunada de la revista - trobem unes "paraules de començament", sense signar i deliberadament impersonals, que diuen:

"La REVISTA DE CATALUNYA, en presentar-se al públic, ha volgut prescindir de les rutinàries fórmules de salutació i de l'exposició d'un programa prolix.

"El nostre programa està contingut en la realitat inicial d'aquest primer número.

"La nostra salutació catalana és per a tots els homes i totes les fulles de premsa que lluiten noblement per un ideal."

En aquell primer número, Rovira i Virgili signa un estudi sobre "El conflicte entre els Estats Units i el Japó", en certa manera profètic, i, amb les inicials, un article que obre la secció "Els pobles i els estats" sobre l'adveniment del Bloc de les esquerres a França. La "Revista de Catalunya", tanmateix, s'inaugura amb la publicació d'un assaig històric de Ferran Soldevila, titulat "L'esperit bel·licós", el segon fragment del qual serà publicat al número 3, mentre que la tercera part serà ajornada per la intervenció de la censura fins a la caiguda de

la Dictadura (en el volum "Recerques i comentaris"). Trobem també al primer número un article significatiu de Josep Pla ("La crisi de l'autoritat a Catalunya i l'hora de l'"Action Française"). És significatiu per dos aspectes: la presentació d'un Pla tractadista polític, i que insistirà en números ulteriors de la R. de C. en aquest aspecte poc estudiat de la seva versàtil inspiració, i la presentació que fa del partit - potser millor seria dir-ne secta - monàrquic i reaccionari que a França té per líders Charles Maurras, Léon Daudet i Jacques Bainville. La influència de l'Action Française (tant del partit com del diari) a la Catalunya dels vint és evident. No és pas debades que la nova formació a la qual pertanyen tant Rovira i Virgili com Josep Pla tradueix, en el mateix títol, aquesta influència. I aquest aspecte de la vida de les idees a Catalunya, amb la paradoxa indiscutible que representa que tot un sector liberal i esquerrà de la política i el pensament es vegi tan profundament influït pels pensadors energumènics que acabaran essent excomunicats per Pius XI, seria també objecte d'un estudi ben interessant de la ideologia del nacionalisme català en aquells anys.

El sumari del número de juliol de 1924 comprèn encara els autors següents: Carles Rahola ("La invasió francesa del 1823"), Ferran Valls i Taberner ("La tradició de la nostra cultura"), Carles Soldevila ("Vers i prosa"), Carles Capdevila ("Les grans figures del Renaixement Català: Angel Guimerà"), els textos abans esmentats de Rovira i Virgili, unes nòtules de Llorenç Montoriol (pseudònim col·lectiu, on sovint s'amagarà el propi Rovira i Virgili, i altres vegades Melcior Font i - adhuc el sabadellenc Armand Obiols) els quals també són responsables del "Sagitari" anònim i compost en lletra cursiva), i la secció de "Cròniques catalanes", ben important, i que en aquest primer número està composta per les següents: "L'alta cultura", per J. Farran i Mayoral, "Les Lletres", per Tomàs Garcés, "L'Art", per Joan Sacs, "El Teatre", per Prudenci Bertrana. Acaben de completar el número uns extractes comentats de periòdics i revistes estrangers (francesos, austríacs i anglesos), signats només amb inicials (A. R. i V., T. G., J. P. i J. C.) que no costa gaire d'identificar com a les del propi director de la revista, Tomàs Garcés, Josep Pla i Joan Crexells.

Aquest primer número ja ha donat la fórmula a la qual respondrà la publicació durant els anys que serà editada, en les seves diverses èpoques. Uns quants assaigs de tema literari, històric, sociològic, artístic, polític o econòmic - ja trobarem els noms d'altres autors

que emplenaran els sumaris dels números successius - i unes notes crítiques i de comentari periodístic, seguides d'unes cròniques fixes, encomanades a uns mateixos escriptors. El nom de Farran i Mayoral desapareixerà aviat d'aquestes "Cròniques", però en canvi hi apareixerà el de Domènec Guansé + ja al número 5, de novembre de 1924), el qual aviat tindrà al seu càrrec la crítica dels "prosistes", mentre que la dels poetes seguirà encomanada a Tomàs Garcés, el qual al capdavall abandonarà la tasca, i això és un símptoma evident de la importància desmesurada que pren la prosa - novel·la, narració, assaig - per damunt de la poesia, que aleshores passa per un moment més aviat eixorc, tot i l'existència i l'activitat de poetes il·lustres, degudament comentades a la Revista.

Per un estudi detallat del contingut de la R. de C. en els anys de la direcció de Rovira i Virgili (fins a finals de 1929) seria matèria per a un volum molt dens. Aquells seixanta números (el darrer correspon a novembre-desembre de 1929) ens ofereixen un aplec considerable de textos, de comentaris, de crítiques, que són indispensables per a una història del pensament català durant aquells anys. Als noms ja esmentats en el primer volum, i que es reproduiran, salvades rares excepcions, als ~~mitjans~~ sumaris dels números següents, cal afegir-hi ben aviat els de Joan Crexells, amb els seus assaigs filosòfics i científics tan interessants i que és dolorós que no hagin pogut encara ésser reeditats en un volum, de Joaquim Folch i Torres, Cèsar Martinell i A. Duran i Sanpere, que s'alternaran en els estudis d'arqueologia i art antic, de Carles Pi i Sunyer, J. M. Tallada, Manuel Reventós, sobre economia i política, de Ramon Turró (els seus notables "Diàlegs sobre coses d'art i ciència"), Víctor Oliva, Josep M. de Casacuberta, J. M. Batista i Roca, C. A. Jordana, J. de C. Serra Rafols, Elias Serra i Rafols, Lluís Nicolau d'Olwer, Josep Carbonell, Joan Puig i Ferrer, Octavi Saltor, Joaquim Carreras i Artau, J. Carner-Ribalta, Agustí Esclasans, Antoni Rubió i Lluch, Leandre Cervera, Gonçal de Reparaz fill, Pere Bosch i Gimpera, William Entwistle, Victor Castre, Arturo Farinelli, Francesc Mirabent, Jaume Serra i Hunter, Marçal Pascuchi, Ambrosi Carrion, Concepció Casanova, Angel Grau, M. Rossell i Vilà, J. M. López-Picó, Joaquim Xirau i altres encara, en col·laboracions ocasionals. Mirant, però, en conjunt aquells seixanta números (unes sis mil pàgines de text compacte), trobem, per damunt de tot, que són obra del director, seguit immediatament per Ferran Soldevila, pels autors de les "Cròniques Catalanes" fi-

xes que ja hem esmentat (F. Soldevila, Guansé, Bertrana i Sacs), per Joan Crexells, fins que va morir (1926) i per Josep Pla, fins que aquest cristal·litzava políticament per a acabar calent en l'òrbita de Francesc Cambó, per Carles Rahola, Carles Soldevila i Ferran Valla i Taberner, sense oblidar l'aportació de Melcior Font (sobretot els seus assaigs biogràfics sobre els homes de "L'Avenç") ni els assaigs de Manuel Reventós, dignes també d'ésser aplegats en volum.

Aquesta etapa tan brillant de la "Revista de Catalunya" s'acaba a finals de 1929 amb el número 60. Quines són les raons de la interrupció, que durarà fins al mes de setembre de 1929? Ferran Soldevila, que a partir del número 61, corresponent a aquest mes, figura com a director, dóna a entendre que són de tipus econòmic i que la proliferació de revistes del mateix tipus (en aquells anys han aparegut "La Nova Revista" i "La Paraula Cristiana", la "Revista de Poesia" i "Crítèrion") havia llevat a la R. de C. el seu caràcter de cosa única en el seu gènere, de terreny indispensable per obert a tots els escriptors (una mica com, en aquests darrers anys, ho ha estat i és encara "Serra d'Or"). En un extens i explícit article editorial, titulat "Represa", el nou director explica com Rovira i Virgili, "que va saber escollir el moment propici per a dotar el nostre país d'una revista com la nostra, va saber donar-li el fort impuls inicial i dur-la endavant durant sis anys entre dificultats de tota mena. Ara, lliurat tanmateix de ple a l'activitat política i a la seva "Història Nacional de Catalunya", no es desentén de la revista que ell va fundar, ni s'allunya massa dels seus antics col·laboradors: són públiques les seves declaracions que seguirà col·laborant-hi assiduament." De fet, però, Rovira i Virgili no donarà cap text a aquesta nova etapa. El format de la revista, l'extensió, el paper, la impressió segueixen iguals. La coberta canvia la disposició tipogràfica, que esdevé més moderna, amb els tipus de la titular i els dels articles i seccions en unes negretes sota de les quals un subtítol en cursiva aclareix i comenta el contingut del text enunciat. Hi ha alguns canvis en la distribució de les seccions i n'apareixen unes quantes de noves. Les "Cròniques" són ara: de "Política catalana", a càrrec del mateix Ferran Soldevila, el qual s'esforça a donar als seus comentaris una objectivitat molt difícil en aquella època de passió política (des de finals de gener, Primo de Rivera ha hagut d'abandonar el poder, i el govern del general Berenguer topa amb una veritable explosió d'activitats polítiques i socials que hau-

ran d'acabar amb la Monarquia espanyola); de política internacional, redactades per Manuel Brunet; d'Economia, per Manuel Reventós; d'Arts plàstiques, per Joan Sacs; de Teatre, per Eduard Nicol (però ben aviat Prudenci Bertrana reprendrà la rubrica); de Música, per Baltasar Samper; de Cinema, per Jeroni Moragues (més endavant redactarà aquesta crònica Guillem Díaz-Plaja); de Cultura Física, per I. i L. Vidal i Guitart. Hi ha encara unes "Lletres": de Mallorca, escrita per Joan Pons, de València, per Francesc Almela i Vives, de Menorca, per Joan Hernández Mora. La revista inaugura també una secció de polèmiques, que mantindrà una constant vivacitat, i una altra titulada "Les meves tres millors poesies", en la qual els poetes més destacats del moment (els qui contesten són Josep Carner, J. M. López-Picó, Josep Lleonart, Guerau de Liost, Maria Antònia Salvà, A. Esclasans, Miquel Ferrà, Marià Manent, Tomàs Garcés, Joan Mínguez, Millàs Raurell, F. Almela i Vives, S. Sánchez-Juan, Carles Riba i Carles Soldevila.) Ha desaparegut la secció de crítica literària en una sola crònica, però el mateix Domènec Guansé que la redactava és el qui signa, amb el nom o amb les inicials, les recensions i comentaris de cada llibre aparegut.

En aquesta nova etapa (no en podem pas dir una segona època, puix que se'ns presenta com una simple continuació després d'un interval), la R. de C. presenta una major vivacitat, un desig més evident d'adherir a l'actualitat, de reflectir el pensament i la vida de Catalunya. Ferran Soldevila hi dona les seves millors pàgines polítiques; Carles Capdevila Ferran de Sagarra, Domènec Guansé, L. Nicolau d'Olwer, F. Valls i Taberner, Jordi Rubió, signen treballs d'història de Catalunya o sobre història literària; Agustí Esclasans dona lliure pas a la seva passió política; problemes d'ètica i estètica literària són debatuts àgilment per Carles Soldevila. Es, però, en un altre aspecte, el de la història on the making, com diuen els anglesos, és a dir, en els seus episodis registrats, si no dia per dia - cosa que de vegades produeix la confusió d'un excessiu detallisme -, mes darrera mes, que aquesta etapa de la R. de C. dirigida per Ferran Soldevila té un pes considerable en la bibliografia catalana moderna. El número de maig de 1931, dedicat íntegrament "a historietjar la instauració de la República a Catalunya", reuneix un conjunt de documents, de testimoniatges i de cròniques que seran sempre una font imprescindible d'informacions per als historiadors d'aquells dies transcendents del mes d'abril. El llarg treball de Ferran Soldevila, les cròniques de València, Mallorca i Menorca sobre les

incidències de la proclamació de la República en aquelles terres catalanes (completades al número de juny amb una crònica de Girona signada per Carles Rahola) troben després complements documentals amb els projectes d'~~autonomia universitària~~ Estatut de la Universitat de Barcelona (admirable ponència d'una catedràtica il·lustres, que conserva la seva actualitat), de Constitució de la República Espanyola, d'Estatut d'autonomia de Catalunya, de València i de les Illes Balears.

Una altra novetat en el contingut de la R. de C. en aquesta etapa és la publicació del que, en temps pretèrits, n'hauríem dit "fulletó" - per bé que ara no és en pàgines separades, apte per a ésser relligat apart - Hi trobem "L'Home que fou dijous", de G. K. Chesterton, traduït per Pau Romeva, el qual és completat en el número de desembre de 1931. Aquest és el darrer de la publicació. Què ha passat, ara? En el número de setembre, i commemorant l'any que havia passat la revista sota la seva direcció, ^{Ferran Soldevila/} feia un balanç serè dels resultats. Les conclusions semblaven optimistes. Les dificultats materials que feien impossible una puntual aparició dels números hi eren esmentades. "I en l'aspecte econòmic" - diu. La REVISTA DE CATALUNYA necessita encara l'ajut de les persones que, generosament, la van posar altre cop en marxa. Per fortuna, aquest ajut no li manca. L'ideal fóra, naturalment que tingués vida pròpia. No podem fer-nos, de moment, massa il·lusions en aquest ordre. Són moltes les revistes d'Europa que es troben en un cas semblant." I l'article de Ferran Soldevila acabava dient: "Esperem que té llarga vida assegurada. Però ens plauria de veure-la ajudada per tots aquells que saben prear-ne la tasca i la missió."

Aquestes assistències financeres - o una part, almenys - van fallar. La política, en aquells anys, s'enduïa moltes voluntats, arrossegava activitats que, en altres temps, s'haurien esmerçat en serenes tasques literàries o intel·lectuals. El cas de Rovira i Virgili no és pas l'únic, ni el de Nicolau d'Olwer, ni el de Ventura Gassol. Crea també discòrdies, rancúnies, i separa vells amics, mentre fa difícil una serena apreciació dels fets i els actes. Potser la nostra vida intel·lectual no era prou madura per a deixar, com a les cultures madures, on la democràcia activa deixa prou recessos a l'esperit perquè la crítica i la ciència, la creació literària i l'evocació històrica puguin viure lliurement i sense etiquetes. Potser també la desafecció a algunes de les noves formes de vida política de Catalunya d'una part dels mecenas de la R. de C. provocà la seva desaparició, en suprimir els

mecenatges. Fos com fos, la vida material de la R. de C. esdevingué impossible (les col.laboracions, si hem de jutjar per la llista de títols i d'autors anunciada a la ^{segona} ~~seixena~~ pàgina del número 76, de desembre de 1931, estaven assegurades per a unes quantes mesades) i sense altre comiat, la publicació plegava després del número esmentat.

x
x x

El sistema de discret mecenatge oficial que, de la presidència estant de la Mancomunitat de Catalunya, havia iniciat Prat de la Riba, i que abastava per un igual institucions escolars i científiques, publicacions que n'eren portaveu, homes de lletres i de ciències, havia cessat en produir-se el cop d'estat de Primo de Rivera, però havia creat una tradició i deixava un record. Eren uns quants els escriptors catalans que, d'acord amb llurs capacitats, havien trobat en un càrrec burocràtic una modesta seguretat per a poder continuar llur tasca de creador (no oblidem que, durant molts anys, a Catalunya, l'ofici d'escriptor català requeria un heroisme exemplar: repasseu les pàgines de les memòries de Gaziol on sense ambages és examinada aquesta condició i les conseqüències que ell en treia).

Ara - vull dir en els anys trenta, després de la proclamació de la República - existia un nou organisme públic que, amb més o menys atribucions i recursos, representava la voluntat de Catalunya i tenia la responsabilitat de mantenir-ne la cultura en totes les seves manifestacions. La Generalitat de Catalunya i particularment la seva Conselleria de Cultura, regida durant molts anys per un poeta català, Ventura Gassol, es feia càrrec ben aviat d'aquestes obligacions. Els premis literaris, iniciats per la gestió espontània d'uns ateneïstes amb la creació del Premi Crexells de novel·la, havien estat represos pel departament de Cultura i ampliat: ara hi havia el premi de novel·la, i demés el de poesia (Joaquim Folguera), de teatre (Ignasi Iglésies), i més endavant hi hauria encara els d'assaig (Josep Ixart), de contes (Narcís Oller) i de periodisme (Valentí Almirall), tots ells convocats i finançats per la Generalitat de Catalunya, i adjudicats amb tota independència per uns jurats nomenats cada any pel Conseller de Cultura.

Normal que hom propugnés, doncs, una represa de la que era no havia estat, durant un llarg període, la publicació més prestigiosa de la vida intel·lectual del país. Qui féu la gestió? Tant se val. El fet és que per l'abril de 1934 sortia el número 77 de la REVISTA DE CATA-

LUNYA, duent a la portada la menció explícita: "Sota el patronatge de la Generalitat de Catalunya". El format era una mica més reduït (220x160 mm.), el nombre de pàgines sensiblement igual, però la presentació bastant diferent, amb un paper allisat gruixut, unes cobertes de cartolina, impreses a dues tintes, amb un negatiu que cada número tindrà un color diferent de fons, i un dibuix de la lletra, amb una vinyeta que representava els salts per damunt de l'aigua de tres dofins, obra tot plegat de Josep Obiols. El sumari era estampat a l'orella de la coberta, i a l'altra orella hi havia l'anunci dels articles que apareixerien als números següents, demés de la llista d'altres col.laboradors. Val la pena de destacar, de bell antuvi, l'eclecticisme d'aquesta llista, on trobem Andreu Nin i Francesc Cambó, Jaume Aiguader i Joan Estelrich, Gabriel Alomar i Mn. Higiní Anglès, Salvador Dalí i Feliu Elies, C. A. Jordana i Martí de Riquer. Fins al tercer número d'aquesta nova època no consta enlloc el domicili de l'administració, el qual és la llibreria "L'Ocell de Paper", al carrer de la Tapineria, 10, ni els preus de subscripció i de venda, que segueixen essent els mateixos de l'època que el dirigiren la revista Rovira i F. Soldevila. Enlloc no consta tampoc el nom del director d'aquesta nova etapa: sabem, però, que era J. V. Foix, per bé que el seu nom només aparegui al peu d'alguna "Nota de l'Interior", tot i que calgui atribuir-li també les anònimes i denses "Notes de l'Exterior" que clouen cada número.

La presentació dels números d'aquesta segona època és molt diferent, ja ho hem dit. Els articles principals són presentats amb un títol en plana blanca, amb un breu resum o lema al dors d'aquesta portadella. La lletra és molt més grossa, àdhuc en les notes. No trobem cròniques de l'actualitat, sistematitzades i regulars, com en l'anterior etapa. Les col.laboracions, en els cinc números que apareixen en aquesta segona època (el darrer correspon a agost-setembre de 1934, i duu el número 81), són variades. Dels antics redactors i col.laboradors de la revista, trobem, en primer lloc, A. Rovira i Virgili, el qual obre els sumaris dels números 77 i 80. L'article que publica en aquest número té un títol que situa ben exactament l'època: "El conflicte entre la Generalitat de Catalunya i el govern espanyol". Trobem també textos de Domènec Guansé, Tomàs Garcés, Carles Capdevila, Nicolau M. Rubió, Guillem Díaz-Plaja, Joan Puig i Ferrer (un capítol dels "Camins de França", ja encetats fragmentàriament a "La Nova Revista" i a la "Revista de Catalunya" de la primera època, i que aleshores justament apareixeran en

volum), L. Nicolau d'Olwer, Jordi Rubió, Marià Manent i Jaume Bofill i Ferro. Apareix en els sumaris un jove equip de crítics i investigadors literaris que han fet llurs armes a la pàgina de Lletres de "La Publicitat", entorn precisament de J. V. Foix. Són Josep M. Miquel i Vergés, amb dos estudis sobre la renaixença a Mallorca i a València i sobre "El simbolisme patriòtic a través de les capçaleres dels periòdics renaixentistes"; Ramon Pei (del qual males llengües asseguruen que els articles que publica sobre Manxúria, "país de gentlemen i d'immortalitat", han ~~estat~~ estat escrits sense moure's de l'Ateneu); Martí de Riquer, el qual enceta un tema ("Humanisme i decadència en les lletres catalanes") que haurà d'aprofundir en la seva ulterior carrera d'investigador; Frederic Oms, mort als 13 anys, segons una nota de peu de plana al seu article sobre Gabriel Miró, el novel·lista alacantí, i Joan Teixidor, amb un bell article sobre Salvat-Papasseit i la seva poesia, en ocasió dels deu anys de la mort del poeta de "La rosa als llavis". Altrament, els estudis sobre poesia anglesa moderna, de Marià Manent, les anotacions polítiques, sempre justes, de Nicolau d'Olwer, l'assaig d'Andreu Nin sobre la novel·la soviètica, que aleshores desvetllava l'atenció dels lectors catalans (havia estat traduït Boris Pilniak pel mateix Nin, anostrador de l'"Anna Karènina" i el "Crim i Càstig", màximes novel·les de la Rússia dels Tsars), els assaigs d'arqueologia d'Albert del Castillo i de Guillem Forteza i les pàgines sobre Proust i sobre Puig i Ferrer, signades respectivament per Bofill i Ferro i Domènec Guansé acaben de donar una vàlua intrínseca a aquests cinc quaderns de la represa de la "Revista de Catalunya" "sota el patrocini de la Generalitat de Catalunya" i la direcció anònima de J. V. Foix. El número d'octubre ja no va sortir, perquè Ventura Gassol ja no es trobava, després del dia 6, al seu despatx del Departament de Cultura.

x
x x

Passaran moltes coses i molts mesos fins que la publicació es reprengui. Aquesta represa té lloc amb data de 15 de gener de 1938. Ens trobem en plena guerra civil. També és la Generalitat - el Govern de la Generalitat de Catalunya, que té com a Conseller de Cultura Carles Pi i Sunyer - qui es fa càrrec de l'empresa. Ara, però, la confia a un organisme creat fa uns mesos i que reuneix els noms més considerables de la literatura catalana, sota la presidència de Josep Pous i

pagès, i amb el nom d'Institució de les Lletres Catalanes. Segons un dels anuncis - uns quants, en paper verd i blanc, que van al final de cada volum - la "Revista de Catalunya" té com a directors, els membres de la Institució que formen la "Secció de Revistes" i que són A. Rovira i Virgili, J. Serra i Hunter i Ferran Soldevila. Els dos ex-directors de la revista es retroben, doncs, al ~~day~~ davant d'aquesta represa. Com a redactor en cap (càrrec que fins aleshores no havia existit, i que es revelarà utilíssim, en recaure damunt la persona més idònia) figura Armand Obiols, nom de ploma de l'escriptor sabadellenc Joan Prat. L'administració (i, si en tingués, la redacció, que consisteix únicament en el despatx on treballa febrilment Armand Obiols) era a la Rambla de Catalunya, 41, domicili de la Institució de les Lletres Catalanes. La distribució anava a càrrec de la Llibreria Catalònia. Els preus de venda i de subscripció han augmentat: per número ara val 4'50 ptes., i la subscripció anual costa 48 ptes.

El contingut també ha augmentat. Cada número té 144 pàgines de text, del mateix format que en la represa de 1934, molt ben impreses per la casa Clarasó, acreditada en aquells anys per la bellesa dels tipus de què disposa i per la ciència tipogràfica i ortogràfica dels seus linotipistes. En l'article liminar del primer número, "Un altre front", Lluís Nicolau d'Olwer fa una breu història de la publicació i en situa el significat i fixa l'oportunitat de la represa. "Sense esperit de persistència, sense continuïtat en l'esforç, sense el renunciament a la fàcil gloriola d'iniciatives dispersadores, no es refà la vida ni la personalitat d'un poble, que és la tasca a la qual tots els catalans ens sentim compromesos. Testimoni i exemple d'aquest convenciment, la Institució de les Lletres Catalanes, en emprendre com una tasca peremptòria la de publicar una revista, resol mantenir el nom i àdhuc continuar la numeració de l'antiga REVISTA DE CATALUNYA. Ho justifica la identitat del disseny i el fet que, junt amb la col.laboració que les noves promocions hi duen, el lector avesat hi retrobarà, com velles coneixences, les signatures d'etapes anteriors." La coberta, de cartolina gruixuda de fil, blanca, és impresa a dues tintes, amb el títol dibuixat en lletra cal.ligràfica anglesa i el dibuix del doff de Josep Obiols - ara un de sol. A sota, hi ha en un pa compacte de composició, la llista dels autors que fedacten aquell número. L'orella de la coberta duu el sumari detallat. A l'orella de la darrera pàgina de la coberta són anunciats els articles d'aparició pròxima. Remarcuem dues coses: la fórmula d'a-

quest número es mantindrà invariable en tots els que sortiran, amb una puntualitat realment miraculosa, els dotze mesos de 1938. I els articles anunciats com "d'aparició pròxima" apareixeran tots, realment, cosa poques vegades realitzada en cap publicació. Són dos miracles que cal atribuir, sense la menor vacil·lació, a Armand Obiols.

Vegem la composició d'aquest primer número (el 82 de la R. de C.). Conté quatre articles (l'editorial de Nicolau d'Olwer, ja al·ludit, i tres assaigs signats per A. Rovira i Virgili, J. Serra i Hunter i Maurici Serrahima), uns poemes ("Tannkas de les quatre estacions") de Carles Riba i un conte de Mercè Rodoreda. Aquesta part és tota composta en un cos de lletra gran i clar. Vénen després les Cròniques, que s'obren en aquest - com en els altres números - amb "L'accent de Barcelona", comentaris d'actualitat signats per Andreu A. Artís, compostos en cursiva i d'una agilitat i una concisió prou lleugeres per a merèixer aquest tipus; articles de Ferran Soldevila, Fermí Vergés, Rovira i Virgili, Debastia Gasch i Joan Sacs, sobre temes de política estrangera, d'actualitat artística i literària, commemoracions, etc. La tercera part, prou extensa, duu el títol de "Llibres" i conté, en diferents tipus, segons la importància de l'escrit - que pot anar de l'extens assaig a la breu nota informativa - crítiques d'obres aparegudes recentment, i que en aquest número van signades per J. Bofill i Ferro, Domènec Guansé, Lluís Montanyà, Marià Manent, Pau Vila i M. S. (Maurici Serrahima). Els números següents, ja ho hem dit, mantindran aquesta mateixa pauta. Hi trobem els noms d'alguns altres col·laboradors (Josep Artís, Pere Bosch-Gimpera, Just Cabot, Josep Maria Capdevila, Rafael Closas, Pere Corominas, Agustí Esclasans, Joan i Miquel de Garganta, C. A. Jordana, Josep Lleonart, Lluís Mateu, Josep Miracle, Marçal Pascuchi, J. Pous i Pagès, Pere Quart, Manuel Reventós, Rosselló-Pòrcel, Alfons Serra-Baldó, Rafael Tasis i Marca, Xavier Benquerel, Alfons Maseras, Nicolau M. Rubió, Elias Serra i Rafols, Francesc Trabal, Clementina Arderiu, ^{Jaume Aina} Lluís Beltran, Pere Bohigas, Josep Carner, Alexandre Galí, J. M. Miquel i Vergés, August Pi i Sunyer, Jaume Pi-Sunyer i Bayo, Carles Rahola, J. de C. Serra-Rafols i Joaquim Xirau. D'aquests, alguns signen poemes o contes, que trobem gairebé a cada número; d'altres només hi donen un article o una nota crítica. En general, però, els col·laboradors són fidels a una temàtica, i la serveixen en diversos assaigs o articles. Els estudis literaris de Josep M. Capdevila, Marià Manent, Lluís Montanyà i C. A. Jordana, exploraran des

de diversos aspectes l'actualitat de les lletres estrangeres i la història de les del nostre país; Manuel Reventós i el jove economista Il·luc Beltran desenvoluparan temes de finances i economia; Antoni Rovira i Virgili alternarà els estudis d'història del catalanisme amb els de política internacional; Ferran Soldevila donarà també assaigs d'història i comentaris sobre commemoracions i temes actuals. La sensació de plenitud intel·lectual, de vasta informació, de varietat de preocupacions formals, de seriosa crítica, d'anàlisi ponderat que donen a aquests dotze fascicles, que formen tres gruixuts volums de prop de set-centes pàgines, cada un amb l'índex detallat, ~~és~~ és una obra completa en si, feta en una total normalitat, i costaria, si no fos per alguna al·lusió, de trobar-hi la cruel realitat - guerra, fam, bombardeigs, desfeta - en què s'inscrivia.

Només el prestigi dels homes que formaven la Institució de les Lletres Catalanes i la tenacitat inimaginable d'Armand Obiols (del qual ni una sola ratlla, però, apareix en cap dels dotze números de 1938), poden explicar el miracle d'aquells tres densos volums quadrimestrals. Com a ponderació d'aquesta tenacitat i dels resultats que obtenia hi ha el fet que un home com Just Cabot, d'un temperament semblant (havent estat director de "Mirador" durant set anys, aconseguí de només escriure-hi mitja dotzena d'articles) escrivís a la "Revista de Catalunya", l'any 1938, prou articles, i de prou qualitat, per a valdre-li el Premi Valentí Almirall de periodisme d'aquell any.

El número de gener de 1939 ja estava compost i compaginat, però no pogué ésser publicat i fou destruït a la mateixa impremta on havia d'ésser tirat.

X
X X

El volum que assolí ~~l'èxit~~ l'emigració, Alberes enllà, dels catalans que fugien amb els exèrcits republicans vençuts, a darrers de gener i primers de febrer de 1939 no té parió amb cap de les que registrava la història. Entre aquests centenars de milers d'exiliats voluntaris, de míseros refugiats que envafien les terres catalanes del Rosselló, hi havia un nombre considerable d'intel·lectuals. Poetes, novel·listes, assagistes, periodistes, homes de ciència, llur activitat tenia un sentit si podia expressar-se en la pròpia llengua. I aquella era, fet i fet, una de les raons primordials de llur èxode. Aquesta necessitat vital - no pas únicament dels escriptors catalans pre-

sents entre els exiliats, sinó de tota aquella massa fugitiva, i per damunt d'ella, del poble que representaven, de la gran majoria dels catalans que quedaven dintre la Pàtria, privats de la lliure expressió en la llengua pròpia, per un agreujament de les condicions generals que la victòria d'un dels bàndols de la guerra civil espanyola imposava a tots els vençuts - havia d'ésser satisfeta. I ho fou. Tot i les dificultats que la manca de mitjans i la necessària submissió a les lleis i conveniències d'un país que aviat estarà també en guerra, els catalans que es trobaven a França van poder disposar, aviat, d'un organisme, que es digué "Fundació Ramon Llull", i que va atendre la sort de bona part dels intel·lectuals catalans exiliats. La creació d'aquest organisme fa honor a l'activitat i l'entusiasme d'uns quants homes, que van dir-se Carles Riba, Josep Pous i Pagès, Pompeu Fabra, Antoni Rovira i Virgili, Ferran Soldevila i, com a animadors i administradors eficients, l'escriptor ~~llenguista~~ occità Pere-Lluís Berthaud i el mallorquí Antoni M. Sbert, conseller del darrer govern de la Generalitat de Catalunya. Els ajuda, des d'un lloc preeminent en l'organització dels ajuts als republicans exiliats, Lluís Nicolau d'Olwer, president de la J. A. R. E. ("Junta de Auxilio a los Republicanos Españoles"), formada a mitjans de 1939.

La "Fundació Ramon Llull" - trobarem detallada la seva història i el seu funcionament en els números 94 a 101 de la R. de C.) va posar-se com una de les tasques a realitzar l'edició d'una publicació d'alta cultura que servís ~~per~~ com a vehicle d'expressió dels intel·lectuals catalans exiliats. D'una manera naturàssima, donada la presència dels homes que he esmentat a la direcció del nou organisme, aquesta publicació fou la "Revista de Catalunya". El primer número del que figura, a la portada, com a "IV Època", i que fa constar, al costat del seu Nº 1 d'aquesta època, que és l'any XI i el número 94, conserva el format i - més o menys feliç en la reproducció del dibuix de les lletres, - la presentació de la portada a dues tintes, en la qual el dofí de les dues èpoques anteriors és substituït per la creu vermella de Sant Jordi, senyal de la "Fundació Ramon Llull". La portada duu, sota el nom de la revista, la indicació : (Revue Catalane), el nom de l'editor, en tipus destacats: Fundació Ramon Llull, el sumari, la data: París, Desembre 1939 i els números d'ordre i d'època que ja hem trobat. La contraportada conté els preus de subscripció i de venda per número (125 francs per any a França i Colònies, 1 lliura a Anglaterra, Dominions i

Colònies i 5 d'òlars a altres països; 12'50 francs el número, a França i Colònies, 2 Schillings (sic) a Anglaterra, Dominions i Colònies, i 0'50 d'òlars a "altres països". Vé a la pàgina següent el "consell de direcció", compost de les següents persones: President: Pompeu Fabra; Vicepresident: Josep Pous i Pagès; Pere Bosch-Gimpera, Pau Casals, Ventura Gassol, Lluís Nicolau d'Olwer, Carles Pi i Sunyer, Carles Riba, Antoni Rovira i Virgili, ~~Juan~~ Ferran Soldevila, Jaume Serra-Hunter; Secretari: Antoni Maria Sbert, delegat general de la "Fundació Ramon Llull"; Administrador-gerent: Pierre-Louis Berthaud, i el "Comité de Redacció", format per Josep Pous i Pagès, Carles Riba, Antoni Rovira i Virgili, Antoni Maria Sbert, Jaume Serra-Hunter i Ferran Soldevila. La pàgina 4 conté la llista de col.laboradors, amb els noms següents: Jaume Agudé-Miró, Joan Alavedra, Manuel Alcántara, Gabriel Alomar, H. Anglada-Camarasa, Clementina Arderiu, Salvador Armendares, Jesús Maria Bellido, Pere Bosch-Gimpera (sic), Pere Calders, Ambrosi Carrion, Pau Casals, Enric Casenovas, Rafael Closas i Cendra, Pere Coromines, Feliu Elias (Joan Sacs), Pompeu Fabra, Josep Mª Francès, Melcior Font, Manuel Galés, Alexandre Galf, Ventura Gassol, Robert Gerhard, Domènec Guansé, C. A. Jordana, Joan Junyer, Miquel Masriera, Josep Miracle, Lluís Nicolau d'Olwer, Joan Oliver, Antoni Oriol Anguera, Domènec Pallerola (Domènec de Bellmunt), Alexandre Plana, Josep Pous i Pagès, Joan Prat (Armand Obiols), Joan Puig i Ferrer, Josep Quero Molares, Joan Rebull, Carles Riba, Mercè Rodoreda, J. Roure-Torrent, Antoni Rovira i Virgili, Baltasar Samper, Miquel Santaló, Antoni Mª Sbert, Jaume Serra-Hunter, Ferran Soldevila, Joaquim Sunyer, R. Tasis i Marca, Humbert Torres, Francesc Trabal, Josep Viladomat, & &. Aquesta llista, en la qual trobem, al costat d'escriptors (narradors, poetes, assagistes, crítics, historiadors), artistes (escultors, pintors, músics), periodistes, homes de ciència (metges, advocats, pedagogs), és a dir, una ampla mostra dels intel.lectuals exiliats, sofrirà lleugeres variacions en la seva reproducció, al mateix lloc, en números successius (principalment ampliacions, amb els noms de Josep Andreu, Joan Anguera de Sojo, Agustí Bartra, Xavier Benguerel, Jesús Mª Bellido, Artur Bladé, Just Cabot, Lluís Capdevila, Manuel Cruells, Joan de Garganta, Juli Just, Pere Lloret Ordeix, J. Miquel i Vergés, J. Navarro Costabella, August Pi i Sunyer, Carles Pi i Sunyer, Santiago Pi i Sunyer, Jaume Pi-Sunyer Bayo, Lluís A. Santaló, J. Roura Parella, Nicolau M. Rubió, Lluís A. Santaló, Alfons Serra-Baldó, Antoni Trias, Joaquim Trias-Pujol, Josep Trueta, Fer-

mf Vergés, Pau Vila, Antoni Xirau i Joaquim Xirau, és a dir, que augmenta, junt amb uns quants noms d'escriptors, la proporció de metges, advocats i homes de ciència, amb una representació realment important de la intel·lectualitat catalana dels anys trenta. Tots aquests noms, com és natural, no trobaran lloc als números de la "Revista de Catalunya" que apareixeran a París els anys 1939 i 1940. Al primer, veiem els de J. Pous i Pagès (Soliloqui en la tempesta), d'A. Rovira i Virgili (Impressions d'un viatge a la U. R. S. S.), Jaume Serra-Hunter (Filosofia espiritualista de l'acció), Jaume Aguadé-Miró (Els metges en el Renaixement), Carles Riba (Elegies a Bierville, les cinc primeres, i serà la primera edició d'una part d'aquest important recull poètic), Ventura Gassol (Elegia a Venus), A. Oriol i A. Folch (i cal remarcar com el nom del segon dels autors d'aquesta memòria científica, que continuarà al segon número, "Una troballa, d'abast inconegut, a l'orina", no figura a la llista de col·laboradors; es tracta d'Albert Folch i Pi, clínic i investigador meritori); a la secció de "Crònica" trobem les signatures, que no consten al sumari, de Ferran Soldevila, ("Obituari: Carles Rahola"), A. M. Sbert, Carles Riba, Josep Miracle i J. M. M. (Josep Queró i Molares). En aquest primer número hi ha encara, com a homenatge, precedit d'uns breus mots d'homenatge i enyor, el conte de Joaquim Ruyra "La Fineta". Hi ha també unes notes d'obituari de Ferran de Sagarra i de Siscar, de Ramon d'Alós-Moner i de Dou i d'Alfons Maseras, morts recents, com els altres dos commemorats en aquest número, una crònica de les activitats d'"Els catalans arreu del món", amb notícies interessants de Colòmbia, Mèxic, Montevideo, Nova-York, República Argentina, Cuba, Veneçuela, Xile, Montpeller, París, Tolosa del Llenguadoc, Gran Bretanya, Irlanda, i una revista sumària de les "Publicacions catalanes" i dels "Llibres i publicacions occitans", demés de la "Revista de llibres i publicacions" general, on trobem algunes signatures que ja hem esmentat. Aquest primer número, de 128 pàgines i cobertes, conté encara una indicació editorial, a la pàgina 5, que reproduïm integralment: "La "Revista de Catalunya" no és una revista política. Aspira a continuar una cultura interrompuda transitòriament i a recollir en les seves pàgines l'esforç dels catalans escampats avui pel món en tots els ordres de la coneixença.

"Arreu on el pensament català és expressat en el seu verb propi, Catalunya és present en la seva substància eterna".

Aquest text duu, com a lema, els mots tantes vegades recordats de

Manuel Milà i Fontanels en el seu discurs inaugural dels Jocs Florals restaurats de 1859: "Amb entusiasme barrejat d'un poch de triistes, li donem aquí, a aquesta llengua, una festa; li dedicam un filial record, li guardam almenys un refugi", esdevinguts, ara, en un context cultural ben diferent, d'una nova actualitat.

Es una actualitat subratllada per la "Presentació", sense signatura - però en l'estil i les idees de la qual no costa gaire de trobar la ploma de ~~kk~~ Carles Riba - que caldria, encara avui, reproduir íntegrament, per la sinceritat, la noblesa i l'exactitud dels seus conceptes. "Es finida la guerra civil espanyola. Més justament diríem: és clos un altre període en la secular crisi espanyola. Una vegada més, i en formes aparatosament tràgiques com mai, tot allò que constitueix l'estructura i la superestructura d'Espanya s'ha escindit en lluita; els seus diversos pobles, els seus múltiples grups socials, s'han demanat quina és la realitat profunda de cadascun d'ells mateixos i del conjunt, i com poden i han de viure i conviure, amb tasca pròpia i en missió d'~~unitat~~ unitat. Cadascun, avançant-se o forçat pels que s'avançaven, ha proclamat les seves idees amb les armes a la mà; dos fronts heterogenis s'han oposat violentament. Catalunya, com a personalitat col·lectiva, s'ha trobat inequívocament en l'un d'ells, contra els qui l'agredien com a tal; els catalans, però, s'han partit entre tots dos. Molt desigualment quant al nombre de la decisió última, és cert; però cal reconèixer que ha estat així, si es vol comprendre en el seu sentit històric el que ha passat, i, més encara, el que ha d'ésser, i que ja és, l'evolució de la crisi. Dit altrament: també dins Catalunya hi ha hagut guerra civil; perquè cada català, dins la seva consciència, ha hagut de referir els interessos, alts o mesquins, debats dins la lluita general espanyola, no solament a la idea que ell tingués de l'home i de la seva dignitat, sinó també a la seva fe i a les seves pròpies aspiracions quant al destí d'una Catalunya concreta, immediata, subjecte de drets imprescriptibles, i que ara corria el ~~seu~~ seu perill suprem. No comptem els qui lleugerament o maliciosament, renegaren. Però mereixen respecte els qui, a través d'íntimes tortures, cregueren haver de posposar les reivindicacions catalanes a d'altres urgències. Posposar, diferir, pot ésser també un acte de fe; temerari, però fe. No importa, doncs, a quina banda de la lluita han estat els catalans; vencedors o vençuts, tots com a catalans es senten avui vençuts; tots com a catalans han de refer llur esperança, cercar les noves

formes de llur afirmació i de llur cooperació.

"L'indispensable, insistim, és aquesta fe. En ella els molts de l'una banda i els menys de l'altra banda ens trobarem, ens reconciliarem i ens salvarem. Som, en efecte, dels qui sempre han cregut més en la catalanitat que en el catalanisme; senzillament perquè aquell concepte inclou aquest i l'ultrapassa. Catalanisme suggereix massa programes i mètodes polítics, en el sentit més corrent i més trist del mot. Ara: catalanitat implica una determinada manera ~~de~~ d'ésser i encara més una determinada manera de veure i de voler i de reakitjar-se en plenitud, és a dir, una cultura; cultura que al seu torn comporta un estil personal d'expressió. Per això, posseint Catalunya, propi i florent, el més complet i espiritual dels sistemes humans d'expressió, que és un idioma en la seva defensa i dignificació hem posat la nostra primera intransigència. Ell és prova i signe alhora de la nostra personalitat; que no n'és la condició, pot ésser gentil, però és ociós que ens ho advertixin; renunciar-hi per decisió col·lectiva, tothom convindria que, si fos possible, seria inhumà - i per tant, en darrer cas, impossible.

"Així, fent bandera de l'idioma, afirmem per símbol i per realitat viva la totalitat dels nostres drets; tot allò que l'il·lustra, sentim que ens eleva i ens avança; tot ultratge que rep, ens fereix en el centre del nostre pit i ens presenta més evidentment ofesos a tots els homes capaços ~~de~~ d'humana simpatia. Avui Catalunya, abatuda per una superioritat material, penitent d'errors propis, també, no ens fa por de dir-ho, sofreix els intents més rigorosos, més refinats, més abusius, que ha conegut en la seva història, per a fer desaparèixer la seva força econòmica, el seu nom, la seva personalitat; sobretot, correlativament a l'afirmació catalana, el seu idioma, i amb ell la seva peculiar cultura."

I després d'exposar l'actitud clara i resolta de "la bella majoria dels intel·lectuals de Catalunya" en aquell "terbolí combinat d'una guerra i dues revolucions", l'anònim editorialista escriu: "Fou en aquesta consciència de missió (la dels intel·lectuals catalans fidels a la llengua) que la Institució de les Lletres Catalanes, acadèmia alhora de la llengua i del llibre fundada en ple destret, reprengué la publicació de la REVISTA DE CATALUNYA. Gairebé tots els homes que ordenaren i ompliren les seves pàgines durant la guerra som avui, acabada aquesta contra Catalunya, en l'emigració i en la dispersió. En dispersió física; també - com podria ésser altrament? - en diversitat de

punts de vista quant a les tàctiques a adoptar per al recobrament de la Catalunya política abatuda. A tots, però, ens lliga la convicció que ens agrupà durant el conflicte civil i que ens agermanava ja abans: que per a avançar en la nostra renaixença no calien - i direm encara, malgrat tot, no calen - habilitats refinades, sinó simplement perseverar en la voluntat i en la direcció de tasca. Si sota els auspicis de la Fundació Ramon Llull, que aspira a continuar les activitats acadèmiques catalanes, inaugurem ara el quart període de la REVISTA DE CATALUNYA, ens proposem d'ésser fidels al contingut, tan significatiu, del seu títol, i sotmetre'ns a les exigències d'una tradició que els temps autoritzen a qualificar, sense excés, de gloriosa. No venim, doncs, a prolongar cap lluita ni polèmica: ens redrecem com a nuncis d'unitat i de confiança, no com a mantenidors de divisions i de desesperació. Unint-nos les afirmacions essencials que més amunt hem formulat, res no pot separar-nos de cap català; ni tan solament d'aquells que momentàniament les diferien. Catalans de tot el món ens llegiran - llevat dels romanos al territori pairal. Però creiem en la força redemptora de la pura afirmació de fe: si no ens llegiran, ens sentiran pròxims, presents, i se'n confortaran."

Caldria, repeteixo, reproduir íntegre aquest text, la validesa i la pervivència del qual, vint-i-set anys més tard, no són pas anul·lades pel canvi d'algunes circumstàncies externes, puix que responen encara a l'esperit que anima aquest número i a les condicions de la seva publicació. Més encara, pel fet que els cinc números publicats a París en aquella quarta època són avui - per raons que indicaré - molt difícils de trobar i manquen a gairebé totes les col·leccions de la R. de C. Cal fer-ne doncs, un breu resum. Hi trobem, ultra les signatures esmentades al primer número, i que es repeteixen als següents, les de Lluís Nicolau d'Olwer, Rafael Closas, Clementina Arderiu, Pere Bosch-Gimpera, Pere-Lluís Berthaud, Rafael Tasis i Marca, A. Bladé i Desumvila, Pere Calders, Alfons Serra-Baldó, S. P. S (Santiago Pi i Sunyer), Carles Pi-Sunyer, Agustí Bartra, Lluís A. Santaló, Nicolau Maria Rubió, Manuel Cruells, J. M. Bellido, Juli Just, i algunes notes anònimes o signades amb inicials que permeten d'identificar Sebastià Gasch, Armand Obiols, Domènec de Bellmunt. Moltes notes són anònimes: simple noticiari o notícies bibliogràfiques. Dels treballs més importants que es troben continguts en aquests densos cinc números, que fan un volum de 128 més 464 pàgines (les del primer número, de 1939, i dels 4 pri-

mers de l'any 1940), cal destacar el "Sòliloqui en la tempesta" i, sobretot, el "Pere Coromines i el seu temps", de Pous i Pagès - aquest darrer, sota el subtítol "Records al servei d'un ulterior biògraf", és un estudi històric, biogràfic i crític que s'extén en els quatre darrers números de la publicació i que havia d'acabar en el cinquè, no publicat; l'estudi sobre "Les dues onades cèltiques a Espanya", de Pere Bosch-Gimpera, que canvia totalment els conceptes admesos fins aleshores sobre ordre i importància de les migracions a la Península prop de mil anys a. C.; els articles de Rovira i Virgili sobre el seu viatge a la Unió Soviètica i sobre les possibilitats de les nacions europees en el món que hauria de sorgir de la guerra - ja iniciada pel setembre de 1939 i que aleshores no era encara sinó la qualificada, amb més lleugeresa que exactitud, "la dròle de guerre"; els treballs biogràfics (Carles Rahola, Sanpere i Miquel) de Ferran Soldevila i els seus assaigs sobre temes d'història; els temes de filosofia encetats per Jaume Serra-Hunter; el llarg estudi sobre "La posició catalana", de Carles Pi-Sunyer, reflexió consirosa sobre la història i el destí de Catalunya; el conte de Pere Calders ("El principi de la saviesa") que marca una nova i important orientació en la temàtica i l'estil del que esdevindrà gran narrador català; els estudis sobre història de la medicina de Jaume Agudé i de Jesús M. Bellido; els poemes de Riba, de Clementina Arderiu i de Ventura Gassol.

La "REVISTA DE CATALUNYA" era impresa, en aquella època IV, per un industrial català establert a París feia anys, l'impressor Solsona, amb l'obrador situat al 9 de la rue Hallé. Aquesta impremta tenia ja compost i ^{a punt de tiratge} ~~apunt de tiratge~~ el número de maig de 1940, dedicat ~~en~~ en gran part a commemorar el IV centenari de la mort de Joan Lluís Vives, el gran humanista valencià, quan va produir-se un fet extern que havia de tenir una gran transcendència per a la història de la revista - petita conseqüència, comparada amb la que tenia per a tants de països, i d'institucions i d'individus. El 10 de maig, Hitler envaïa amb les seves tropes Holanda i Bèlgica i iniciava una ofensiva que culminaria el 14 de juny amb l'ocupació de París i el 21 amb la signatura, a Compiègne, de l'armistici que deixava, momentàniament, vençuda i apartada de la contesa França. L'enduriment de la situació produït per la gran amenaça alemanya va tenir, entre altres, la conseqüència ~~de prohibir~~ que el govern francès prohibís les activitats organitzades - entre les

quals hi havia les publicacions periòdiques - de tots els exiliats que es trobaven a França i, naturalment, també dels catalans. El número de la R. de C. va quedar, doncs, a la impremta Solsona (tot imprès, segons declara l'editorial del número publicat a Mèxic prop de tres anys més tard) quan la ciutat de París fou envaïda pels alemanys.

Va quedar-hi també un estoc de paper adquirit per a la revista i altres documents i papers d'administració. L'armistici i la conseqüent divisió - molt severa, als primers ~~moment~~ mesos, puix que no hi havia cap possibilitat de comunicació individual - de les dues zones de França, van fer impossible d'organitzar cap acció sobre aquest material. Uns anys després - pel 1943, em sembla, per bé que no he pogut precisar-ho - va produir-se un dels nombrosos drames que provocà l'ocupació de França i la ulterior resistència dels francesos. Algun dels operaris de la impremta Solsona va imprimir pel seu compte o per encàrrec d'un dels nuclis secrets de resistents uns fulls volants de consignes contra l'ocupant. Aquests ~~xxxx~~ fulls anaren a mans de la Gestapo, la qual va mobilitzar els seus eficients sistemes d'investigació i va descobrir l'origen dels impresos. Com a conseqüència, i en un dels actes cruels de repressió sumariíssima que els eren habituals, els alemanys van incautar-se de la impremta Solsona, amb tot el seu personal - la vídua i el fill de l'impressor català, mort en l'endemig, amb tots els operaris - així com les màquines i tot el material que contenia l'obrador. Tot plegat féu cap a Alemanya - les persones a camps de càstig, dels quals aleshores l'horror només era pressentit, però no pas conegut en la seva espantosa veritat, com fou un parell d'anys més tard; les màquines qui sap on; el paper, probablement a fàbriques de cartó. I no en va tornar mai més res, ni persones ni objectes. D'aquesta manera va desaparèixer el número 99 de la "Revista de Catalunya", dedicat a commemorar la figura i l'obra del gran humanista català, del pacifista insigne que vivia en una hora decisiva d'Europa, del valencià Joan Lluís Vives, mort pel maig de 1540.

X
X X

Una part dels animadors de la R. de C. va quedar a la zona ocupada francesa (entre ells, Armand Obiols, que havia continuat, sense tanta llibertat de moviments, però amb la mateixa eficiència, exercint de redactor en cap o de secretari de redacció); una altra va poder passar

a la que se'n deia, amb no massa exactitud, "zona lliure" o "no-ocupada", - dues zones que s'unificarien després del desembarc anglo-americà a l'Àfrica del Nord -; una altra, per fi, després de més o menys retards, aconseguí d'embarcar-se cap a Amèrica i es concentrà principalment a Mèxic, excel·lent acollidor dels refugiats republicans.

Són aquests darrers els qui, l'any 1943, llancen la que titulen "V època" de la "Revista de Catalunya", amb el número 1, 2 i 3 d'aquesta època, que representa els números 99, 100 i 101 de la totalitat de la Revista, el qual duu la data de gener, febrer, març de 1943 i suposem que devia sortir cap a les darreries de l'esmentat trimestre. La portada coberta, de cartolina blanca a dues tints, és la mateixa dels cinc números de París. amb el títol a dues tints, el segell de la Fundació Ramon Llull, amb la creu vermella de Sant Jordi, i les dades i números que hem esmentat. La portada dóna el sumari íntegre del número triple, el qual consta de 212 pàgines i cobertes, del mateix format que els números precedents. Els preus de subscripció, indicats a la contraportada (en l'ordre de les indicacions editorials, aquest número segueix l'establert a París), són de 12 pesos mexicans als Estats Units Mexicans (i 3'50 pesos el número solt) i de 3 dòlars anuals als altres països, i un dòlar per número. Vol dir que la intenció era de publicar quatre números per any. A continuació és indicat el nom i l'adreça de l'administrador de la R. de C. (Enric Daltabuit, Av. del 5 de Mayo, num. 32, desp. 117, Mèxic, D. F.)

La tercera pàgina dóna, com als números de París, ~~ak~~ la composició del Consell de Direcció i del Comitè de Redacció, els quals presenten, per força, alguns canvis. El primer està presidit, ara, per Jaume Serra-Hunter, té com a vicepresidents Pere Bosch Gimpera i Josep Carner i com a consellers Jaume Agudé Miró, Josep Andreu. Mateu Fernández de Soto, Carles Pi-Sunyer, Baltasar Samper i Miquel Santaló. El secretari del Consell i delegat general de la Fundació Ramon Llull segueix essent Antoni Maria Sbert i Massanet. Aquest també figura al Comitè de Redacció, al costat de Serra Hunter, Bosch i Carner. Com ja hem vist, Enric Daltabuit és l'administrador. Tots els components dels dos òrgans resideixen a Mèxic (Josep Andreu és l'ex-president de l'Audiència de Barcelona i del Tribunal de Cassació de Catalunya; Mateu Fernández de Soto és un escultor barceloní, gran amic de Picasso; Baltasar Samper, un músic mallorquí i crític respectat, conegut per les seves obres simfòniques i per les seves crítiques a "La Publicitat" de

Barcelona; Miquel Santaló, diputat a Corts i ex-primer Conseller del Govern de la Generalitat, ha estat també ministre de la República Espanyola, amb un prestigi professional com a pedagog), llevat de Carles Pi i Sunyer, que resideix aleshores a Londres.

L'editorial, anònim i imprès en lletra cursiva, és escrit sens dubte per Antoni Me Sbert. Sota el títol "París, 1940 - Mèxic, 1943", explica les vicissituds per les quals passava la publicació i l'organisme cultural que l'editava a França: "Aviat farà tres anys que París i la major part de França foren ocupades pels alemanys. La mal anomenada revolució nacional va enganxar les llibertats i la dignitat dels francesos a la cua del cavall d'Atila.

"No feia encara quaranta-vuit hores que els nazis eren a París/cue ja lliureven la seu de la "Fundació Ramon Llull" al Consolat General de l'Estat Espanyol. Biblioteca, Arxiu, col·lecció de puntures i escultures dels millors mestres catalans, mobiliari, van ésser apropiats pels agents de Franco. I, en veritat, no va succeir res que no fos suposat, des del moment que vam haver d'acceptar com un fet inexorable la caiguda de París." Explica després com les activitats de la Fundació Ramon Llull continuaren a la zona francesa lliure amb l'edició de la "Grammaire Catalane" de Mestre Pompeu Fabra, i es lamenta de la desaparició de tants protectors i col·laboradors ("El President Companys, primer benefactor de la "Fundació Ramon Llull", a la qual havia donat un incondicional i generós suport", Gabriel Alomar, mort, al Caire, l'agost de 1942, Alexandre Plana, traspassat, a França, l'any 1940, i Joan Moles, acabat de finir a Mèxic. Fa constar després la gratitud amb què reben la generosa hospitalitat de Mèxic i en donen testimoni a "aquesta gran Nació i al seu il·lustre President."

La llista de col·laboradors, situada ~~tant~~ a la pàgina 4, com en els números francesos, comprèn tots els noms que ja duïen aquests, més uns quants que assenyalarem en repassar-los pel mateix ordre alfabètic en que estan inscrits: ~~Avell Artís~~ Avell Artís, Faustí Ballvé, Eduard Barba, Miquel Bertran de Quintana, Odon de Buen, Dolors Canals, Josep Carner, Enric Cerezo Senís, Joan Cid i Mulet, Cristià Cortés, Enric Daltabuit, Ot Duran d'Odon, Enric Fernández Gual, Mateu Fernández de Soto, A. Folch, Manuel Fontanals, Joan David Garcia Bacca, Alfred Just, Miquel A. Marin, Pere Matalonga, Lluís Moles, Rafael Moragas, Anna Murià, Ramon Palazon, Alvar Pascual Leone, Miquel Penya Massip, Cèsar Pi-Sunyer, R. Pla i Armengol, Josep M. Poblet, Ferran de

Pol, Joan Rovira Armengol, Antoni Raluy, Estanislau Ruiz Ponseti, Joan Sales, Baltasar Samper, Marcel Santaló, Jordi Tell, Jaume Terrades, Joan Ventosa i Roig, J. Ventura Sureda, molts dels quals, naturalment, resideixen a Mèxic o en altres països americans. Són noms d'advocats, metges, polítics i artistes que acompanyen els d'alguns escriptors que ja no es trobaven a França en iniciar-se la sèrie dels números de 1939-1940. La col.laboració d'aquest número triple - únic que serà publicat a Mèxic - és la següent: Ferran Soldevila ("Catalunya", un article datat a Beaumes-de-Venise ^{vaucluse} (~~Avinyó~~) en 1942), Pere Bosch-Gimpera ("Els factors ètnics en la formació de Catalunya", considerable en el mateix sentit del que havia publicat a la R. de C. de París), Jaume Serra Hunter ("La filosofia de Joan Lluís Vives") i Jaume Agudé i Miró ("Humanisme i Reforma"), tots dos amb articles que e staven destinats al número 99 de París commemoratiu del centenari de J. L. Vives; Antoni Xirau ("El progrés moral de la humanitat"). El número conté una secció de literatura, amb una forta proporció de poemes: "Tres Odes", de Carles Riba, inexactament titulats, puix que es tracta de tres de les "Elegies de Bierville", entre les quals destaca la que canta la "glòria de Salamina vermella", dedicada a Antoni M. Sbert i escrita a Montpeller, en 1942; un breu poema també recent de Ventura Gassol, titulat "L'endemà de Sant Jordi"; la sèrie de poemes de vers brevíssim ~~ix~~ que duu per nom "El llibre de Noedes" i que signa Jaume Terrades; uns ~~par~~ sonets i una elegia d'A. Bladé i Desumvila, al costat d'una "Evocació de Tolstoi", signada per Rafael Moragas i datada a Montpeller en 1942. El volum conté també un treball científic, del Dr. Jaume Roig, sobre les "mides biomètriques dels Alumnes del "Colegio Madrid", de Mèxic, "comparades amb les dels nens d'Espanya i d'altres països", la continuació de la "memòria de la Delegació General de la F. R. Ll., redactada per Antoni Me Sbert, i unes cròniques literàries (en realitat, notes crítiques) sobre llibres catalans publicats a Mèxic, en llur majoria, i signades per J. M. Francès, J. Cid i Mulet, N. C., Antoni M. Sbert, J. Serra Hunter, Josep Carner, Ramon Palazon, Ot Duran d'Ocon, i ~~altres~~ ^{sobre} literatures estrangeres, així com dues notes informatives extenses sobre dos llibres importants relatius a la guerra d'Espanya, signades per Joan Sauret i P. Bosch Gimpera, interessants, sobre tot la darrera (tracta del llibre del coronel S. Casado "The last days of Madrid") pel tema i per la personalitat del comentari.

Aquest número triple i únic de la revista en la seva etapa mexicana és imprès per la "Imprenta Sidoris, S. de R. L.", al carrer Escuela Médico-Militar, 7, de la capital de Mèxic, sota la gerència de Marià Martínez Cuenca i Salvador Vidal Rosell (dos catalans, la qual cosa explica el nom de la indústria). El colofó fa constar la intervenció que en la confecció del número han tingut Maria Antònia Freixes Jovera, secretària de redacció; Joan Sales, corrector; Francesc Arroyo, compaginador, i Elvira Tella de M. Cuenca, cap dels tallers de rel·ligat.

Quines raons van impedir la continuació de la R. de C. a Mèxic? No sembla pas aventurat atribuir-ho a unes discòrdies polítiques agudes, a la proliferació simultània de ~~diversos~~ periòdics i revistes que defensaven posicions i tàctiques contradictòries, potser també a dificultats financeres, agreujades per aquelles discòrdies.

x
x x

El 24 d'agost de 1944 les tropes americanes i una part de les franceses lliures entraven a París, on les F. F. I. ja havien tingut en bitxa els darrers contingents de les tropes alemanyes d'ocupació. ~~La~~ L'alliberament de l'Europa ocupada pels nazis, que tindria el seu complement amb la caiguda de Berlín i la rendició incondicional del Tercer Reich, provocaria tot de trasbalsos en l'equilibri polític i social del món. Els catalans exiliats a França, tancats fins aleshores en la precària immobilitat del país ocupat, guanyaren una llibertat de moviments i una posició central en el joc polític, per relatiu que fos, de l'exili. Seria llarg - i no correspon a aquestes pàgines - de fer la història d'aquest joc polític i del moviment de les institucions que permetia, l'any 1947, de llançar de nou, a París, sota el mateix patronatge de la Fundació Ramon Llull (ja hem vist com, més o menys activa, havia sobreviscut en terres de la França pétainista), la "Revista de Catalunya". En aquesta sisena època (per bé que no es fa constar enlloc el fet, sinó que la continuïtat és marcada, a la portada, per l'esment, difícilment comprovable, de "Volum XX - Any XIX" i el més precís de "Nº 102"), l'editor també és la "Fundació Ramon Llull" posada ara sota el patronatge del President de la Generalitat (no esmentat tampoc) i el gerent és Pere-Lluís Berthaud. La sola indicació d'origen i direcció és, demés de la referència a la F. R. Ll., més simbòlica que altra cosa, l'esment del Comitè de Redacció, fet a l'orella de la coberta posterior, en aquesta forma: Pompeu Fabra, Josep Carner, Just Cabot, J. Torrens-Ibern; redactor en cap: Armand Obiols.

Diguem totseguit que l'aparició d'aquest darrer nom - que no retrobarem enlloc més en el primer número, ni en cap dels posteriors, si no és, amb el dels altres membres del Comitè, al peu de l'índex dels tres números publicats aquell any 1947 - explica en bona part la densitat del contingut i la categoria literària absoluta, només comparable a la que assolien els números de 1938, a Barcelona, que tenen aquests volums trimestrals de 144 pàgines de composició atapeïda, que s'obren per un editorial en cursiva, titulat simplement "Represa" i signat per Josep Carner, i contenen assaigs i poemes, contes i crítiques d'un to normalíssim i una absoluta correcció literària.

Josep Carner, després de fer, amb una crua precisió, l'anàlisi de la situació present de Catalunya i dels seus escriptors i d'historiar breument les èpoques que ha tingut fins aleshores la R. de C., anuncia el programa d'aquesta nova època en aquests termes: "Tres lemes animen sobretot els continuadors. L'un és el de l'exigència. Si la nostra "Revista" ha d'ésser l'expressió dignificada de tota la nostra qualitat possible caldrà que ella es sotmeti a normes rigoroses de selecció. No podríem arribar a gaire o gens d'alligonament dels propis i de desvetllament de l'interès dels estranys amb un simple sometent de bones voluntats. L'excel·lència no és pas fàcilment abastable, però tot ço que no en mostri una guspira serà insignificant i ventís. A l'actual depressió ens pertoca d'oposar-li una reacció de veritable exemplaritat, en el major grau que ens serà faedor: sense aqueixa tenacitat sancionarem una regressió infortunada, seríem un butlletí de la decadència. Sense garantir meravelles, cosa que seria imprudent en qualsevol programa, volem fer, com diu el poble, els impossibles perquè la manifestació de les nostres lletres i el nostre pensament es mostri, tant com es podrà, honorable i honorada.

"L'altre lema és el d'accentuar cada vegada més la immersió salvadora del nostre esperit català en la curiositat, el tracte, els assabamentaments i els tòpics de la universalitat. Així augmentarem la qualitat pròpia, així la farem entenent i conversadora. Perquè ha estat sempre comunicada, Catalunya s'ha iniciat en una creació que ultrapassa l'estil provincial.

"I el darrer lema és lleialtat. Noble patrimoni de l'home és el de cercar la veritat per la veritat, la bellesa per la bellesa; però històricament una cultura orgànica no ha estat mai creada sense un gran mòbil, sense una fe. Sempre, fins vagament, instintivament, sense ~~txarxi~~

teories ni programes, els catalans hem volgut que Catalunya senyoregés i resplendís. Sempre hem volgut mantenir que el català no és pas un idioma confinable a l'ordre casolà o folklòric, i que li hauran de pertànyer la consagració de la cultura i el soli del poder. Sempre ho hem cregut així. Restem-hi fidels."

Tots tres lemes, cal reconèixer-ho, són servits escrupulosament en aquests tres números trimestrals de 1947. El primer duu la data d'abril, maig i juny, i conté textos de Carner (l'editorial ja esmentat), d'Antoni Rovira i Virgili ("Valentí Almirall" i una crítica del llibre de Josep Calmette sobre la unitat espanyola), de J. Quero Molares ("Fénélon, preceptor i conseller de Felip V"), de Rafael Tasis ("El Cançoner de París i la poesia catalana als segles XIV i XV" i dues notes crítiques), J. Serra-Hunter ("La concepció de l'Infinit", un text que era destinat al número de maig de 1940 de la R. de C., i que ara és publicat com a homenatge a la memòria del filòsof català, mort a Cuernavaca el 7 de desembre de 1943), Pere Calders ("La ratlla i el desig", un altre dels contes que acreditaren la personalitat i l'estil d'aquest narrador, aleshores resident a Mèxic), J. Agelet i Garriga ("Poemes"), Eugeni Xammar (Alemanya, 1947), M. Serra i Moret (L'experiència Blum), J. Torrens-Ibern (Humanitat de la Ciència), Josep M. Corredor (Després del Centenari de Nietzsche), Joan Lesaffre (Les lletres occitanes), i notes crítiques sobre llibres (la divisió en tres grans seccions d'assaigs i creació, cròniques i llibres, de la R. de C. de 1938 és mantinguda per Armand Obiols) de Just Cabot, Josep Solanes, Emili Vigo i les ja esmentades de Rovira i Tasis. Aquest número insereix també, com a il·lustració del treball sobre el "Cançoner de París", tres poesies inèdites ~~del~~ que conté l'esmentat manuscrit de la Biblioteca Nacional de París.

Als altres dos números, l'interès es mantén. Els nous col·laboradors són Lluís Nicolau d'Olwer, Josep Solanes (el qual signa un assaig sobre "L'home català" i és també autor, sota el pseudònim Josep Solà, de "Dues proses" del número 104), Alexandre Plana (del qual, i com a homenatge a la seva memòria - havia mort, com ja hem trobat, en 1940 - és reproduït un estudi inèdit sobre Martí i Alsina), J. Ferrater-Mora ("El sentit de la mort"), Mercè Rodoreda (Tres contes i, al número 104, Nou sonets), Joan de Garganta, A. Serra-Baldó, E. Granier-Barrera, Joan Puig i Ferreter ("Introducció a les novel·les de Janet Masdeu"), Josep Sebastià Pons (Poemes), Emili Mira ("La Psicologia al servei del treball

professional") i Carles Cardó ("Sobre la meua "Histoire Spirituelle", en el qual contesta algunes objeccions que se li han fet sobre aquest llibre, publicat feia poc a París). Subratllem, ultra els treballs ja destacats d'aquest sumari, l'interès intrínsec que tenen els d'Emili Vigo ("Robespierre i Catalunya"), Just Cabot ("Els darrers anys d'Alí Bey"), les cròniques polítiques de Joan de Garganta, Manuel Serra i Moret i Emili Vigo, l'editorial de Nicolau d'Olwer i el ~~d'Ante~~ de Rovira i Virgili al número 107 (titulats, respectivament, "Fronteres endins" i "Problemes catalans d'ara") de tan alta qualitat literària com humana i política, les notes sobre actualitat científica de Torrens-Ibern i les crítiques de llibres que signen Josep Carner, Rovira, Solanes i Vigo.

En conjunt, aquests tres números, amb el total de les seves 464 pàgines del mateix format que les èpoques immediates anteriors, semblen ~~ariga~~ dignes dels de 1938 i dels que més densos de contingut i més interessants d'estil i d'idees van sortir a la primera època de la R. de C. I el mèrit en recau doblement a Armand Obiols - el qual, recalquem-ho, no hi va escriure ni una ratlla tampoc - per la dispersió dels possibles col.laboradors, per la manca de tipògrafs que sabessin el català (la publicació fou impresa a una curiosa "Imprimerie Polyglotte, de N. L. Danzig, 26, rue des France-Bourgeois, Paris (3e)", especialista en llengües forasteres i que ~~tenien~~ tota mena d'alfabets exòtics i de signes tipogràfics suficients per a evitar les complicacions amb què topen els correctors de textos catalans a l'exili) i per la implacable exigència que va demostrar en retenir només aquelles col.laboracions que li semblaven dignes de la revista, sense temer d'ofendre els que eren rebutjats.

El darrer número, però, ja ho hem repetit, fou el 104, del darrer trimestre de 1947. Dificultats financeres insuperables, i que no pogueren pas ésser resoltes per mecenes individuals - altrament molt ~~diff~~ poc probables a la França de 1947 - van imposar la suspensió d'aquella sisena època - any XX - de la "Revista de Catalunya", novament publicada a París.

x

x x

Arribem al darrer avatar, que en molts aspectes és el més singular - en tots els sentits del qualificatiu. Es el número 105, de data desembre de 1956, publicat a Sao Paulo (Brasil), i que forma, segons la

portada, el volum XXI i inaugura l'any XX de la publicació. Es un volum de 70 pàgines, de format 230 x 160 mm., amb cobertes de cartolina crem, que duen el títol a la portada, de caixa (unes majúscules de cursiva elzeviriana), amb el subtítol "Institució de les Lletres Catalanes", una vinyeta amb un paisatge urbà (uns gratacels i uns carrers que s'entrecreuen amb viaductes) que correspon a la gran ciutat on és editat el número. També duen el sumari - o almenys la llista dels escriptors que col·laboren al número, que són C. R. (Carles Riba), el qual hi signa la "Presentació", Jordi Rubió, Karl Vossler, Ferran Soldevila, Josep Trueta, William Blake (Versió de Marià Manent), Manuel de Pedrolo, M. A. Capmany, Joan Triadú, Joaquim Maluquer i Sostres, que hi aporten articles i assaigs crítics o científics, Pere Calders, el qual tornem a trobar amb un conte antològic, i Clementina Arderiu, amb cinc poemes recents.

L'orella de la coberta duu el sumari complet. Destaquem-ne l'estudi de Jordi Rubió (L'ambient literari de la Catalunya del segle XVI), l'assaig de Ferran Soldevila sobre "Guerau de Liost i el Montseny", i el de Manuel de Pedrolo sobre "El novel·lista Hemingway", que anuncia una segona part, publicada més endavant a Barcelona. També són interessants les cròniques d'una (relativa) actualitat literària signats per M. A. Capmany i Joan Triadú.

Les dues darreres pàgines de text duen un anunci del Centre Català de São Paulo i de les "Edicions Anhembi", brasilenyes. L'orella de la coberta posterior dona l'adreça de la redacció i l'administració de la "Revista de Catalunya" (R. São Bento, 405, 11ª andar, Sala 1132, a São Paulo), i la de la impremta que ha fet el tiratge (Ipsis, S. A., també de São Paulo). I dic el tiratge, perquè el text, escrit tot ell a Barcelona (llevat ^{de l'article del Dr. Trueta, datat a Oxford,} de la reproducció de la pàgina de Karl Vossler i del conte de Calders, encara resident a Mèxic) ha estat també arreplegat, compost i compaginat a Catalunya pel procediment fotomecànic d'offset i les planxes trameses a Sao Paulo. Què ha originat aquest curiós i complicat procediment? En primer lloc, és clar, la impossibilitat de publicar a Barcelona, en 1956, una revista en català, per moltes raons que encara subsisteixen, almenys en gran part. En segon lloc, el fet que al Brasil, i en especial a Sao Paulo, la ciutat americana que ha crescut d'una manera més vertiginosa entre els anys 1930 i 1960, hi ha una important colònia catalana, més de "refugiats econòmics" - és a dir dels que hi han acudit a partir de 1945, en cerca de feina ben pagada,

o de possibilitats d'una ràpida fortuna - que no pas d'exiliats polítics. Tanmateix, el que podia ésser una massa amorfa, manté, gràcies al Centre Català i a uns quants entusiastes animadors, prou vida col·lectiva i prou espiritualitat catalana per a emprendre's, l'any 1954, uns Jocs Florals de la Llengua Catalana, que aconseguiren un gran èxit no solament per la qualitat i el nombre de les obres presentades i premiades, sinó per l'ambient que van desvetllar a la ciutat i entre la intel·lectualitat brasilenya.

Hòm va creure, a Barcelona com a São Paulo, que una revista catalana, sense càrrega política, purament literària i de cultura, podria ésser redactada a Catalunya, impresa a Amèrica i després lliurement distribuïda a tots els catalans que volguessin adquirir-la - els de dintre els Països de Llengua Catalana com els de fora. La dificultat - millor diríem impossibilitat - d'acomplir el darrer punt del programa féu que els promotors de la idea l'abandonessin, amb tota recança, després del primer número, que és avui una veritable rara bibliogràfica i que, tot i el seu paper modest i la seva imperfecta impressió - explicable pel procediment emprat - és un testimoni de la voluntat dels escriptors catalans de mantenir un òrgan d'expressió, terreny vastíssim de confluència d'ideologies i escoles, com el que va ésser, en totes les seves èpoques anteriors, la REVISTA DE CATALUNYA i el que, un dia o altre, haurà d'ésser, amb el mateix títol o amb un d'igualment idoni, la publicació que aspiri a reflectir i encoratjar el moviment cultural català.

x

x x

Aquesta és la història, fins avui, de la REVISTA DE CATALUNYA. El present número, que ve a commemorar el desè aniversari de la seva setena sortida, vol insistir en allò que escrivia, en el volum imprès a São Paulo, l'editorialista que signava modestament amb les inicials. Carles Riba escrivia: "Aquest títol i aquesta perseverança, què signifiquen? El contingut de les pàgines d'aquest nou número i dels que seguiran ho faràn patent: no en declaracions explícites, sinó pel mateix fet d'haver estat produït i d'haver-hi estat aplegat. Quan dins una col·lectivitat humana, un grup s'esforça a donar forma als sentiments que correntment i vagament són anomenats patriòtics elevant-los a la categoria de fets fornint-los un valor de raons i organitzant-los en punt de vista sobre les realitats de l'home i del món, quan això s'emprèn,

comença una cultura.

"O s'hi persisteix, després de les ruptures i dels eclipsis. En ~~un~~ aquest cas, si per ventura es posseeix la magnífica, la subtil, la sagrada creació secular de l'anima i de l'esperit col·lectius que és un idioma, s'acudeix a ell, no ja tan sols com a un signe per al reagrupament, sinó més: com a una forma tradicionalment garantida i com a un camí ~~indiferentment~~ indefinidament apte ~~per~~ encara per a la presa de consciència que urgeix i per al pensament que cal estructurar. No són coses que deliberadament així s'acceptin podent-se rebutjar: la col·lectivitat, per actes del grup que en dirigeix la renaixença, simplement s'hi retroba.

"Vet aquí per on precisariem el sentit del títol REVISTA DE CATALUNYA i del seu manteniment."

I Carles Riba acabava el seu article d'introducció d'aquell darrer número amb aquests mots: "Es manifestant-nos com si l'anormalitat no existís que entenem mostrar més eficaçment el que hem estat i el que som, el que aspirem a esdevenir i el que mereixem d'oferir: lliurement, segons les experiències particulars, les tradicions, les aptituds i les estructures que constitueixen el nostre patrimoni de catalans."

R A F A E L T A S I S

Barcelona, 1966.